

Dezbateri

Regionalism și integrare europeană

Între 22 și 25 iulie 2004, Centrul Intercultural al Ligii Pro Europa a organizat la Ilieni cea de a treia ediție a Universității de Vară Transsylvania. Dezbaterile desfășurate pe parcursul celor patru zile s-au grupat în jurul temelor: *Lărgirea UE și noile frontiere: oportunitate sau barieră? Identități concurențiale și/sau complementare: identitate europeană, națională, regională, Entități economice regionale în procesul descentralizării și 2008 — spre un vot regional? (Așteptările regionale și programele politice din România) și s-au bucurat de contribuția unor referenți de marcă, reprezentanți ai cercurilor academice, ai societății civile și ai partidelor politice, printre care Gabriel Andreescu, Miklós Bakk, Claudiu Coșier, Smaranda Enache, Gusztáv Molnár, Ana Ludușan, Ovidiu Pecican, Zoe Petre, Cristian Pîrvulescu, Eginald Schlattner, Zsolt Szilágyi și alții. Redăm mai jos o selecție a intervențiilor din cadrul acestor dezbateri.*

Gábor Kolombán: Ne aflăm într-un moment — România și dumneavoastră, tînăra generație — care ar putea fi caracterizat prin inscripția postată la pasajele de cale ferată din Statele Unite: „Expresul de New York, fie că stați, fie că nu stați pe șine, va trece exact în două minute prin acest pasaj”. Ca să realizați despre ce vreau să vorbesc: Uniunea Europeană ni se va întîmpla, dacă nu se întîmplă ceva cu Uniunea Europeană. În momentul de față, problema integrării europene nu este în mîna multora dintre noi, și nici chiar în mîna unora care se consideră a fi decidenți în acest proces.

România va fi parte a Uniunii Europene, după unele estimări optimiste în 2007, după unele estimări realiste în 2010, și după unele estimări pesimiste nu va fi deloc, în cazul în care după 2010 nu va mai exista Uniunea Europeană. Poate că unii dintre dumneavoastră consideră că această ultimă perspectivă nu este serioasă, că nu trebuie luată în considerare. Eu am o altă părere. Eu cred că existența Uniunii Europene nu este o problemă despre care putem vorbi ca despre o certitudine; apar semne care arată că Uniunea Europeană nu este o structură viabilă din mai multe puncte de vedere.

Prima problemă a Uniunii a apărut odată cu integrarea primelor țări din Europa Centrală și de Est. Sunt mulți cei care au încercat în istorie să integreze această parte a Europei, însă nu există nici un precedent de succes în această privință. Uniunea Europeană a făcut acest pas și acum va suporta consecințele acestei decizii, lucru care deja se vede din disputele cu privire la constituția Europei, din disputele privind drepturile de vot în guvernul Uniunii Europene, din problemele privind finanțarea proceselor de dezvoltare din țările Europei de Est cooptate deja în Uniune și din problemele rezultate din problematica protecției mediului și a politicilor comunitare agrare, unde s-a ajuns la un compromis în mai toate cazurile prin negocierile acestor țări, negocieri care nu mai satisfac țările care au semnat tratatul de aderare, ele încercând să renegocieze sau să schimbe lucrurile odată ce au intrat în forurile de decizie.

Scopul meu cu această prezentare este să re poziționez puțin problematica regionalismului și a regionalizării, a dezvoltării regionale din poziția în care există la ora actuală în discursul public, într-o altă poziție care, după părerea mea, ar trebui să fie de așa natură încât să ofere răspunsuri la o serie de întrebări sau pericole care provin din procesele aflate în derulare în Uniunea Europeană.

Primul lucru pe care doresc să îl fac este să vă dau o definiție a regiunii pe care eu o consider operațională. Există mai mult de 30 de definiții în literatura de specialitate, însă în opinia mea, ca să putem vorbi despre regiune, despre entitatea care este obiectul dezvoltării regionale și al politicilor regionale, este nevoie de trei lucruri care să fie prezente în regiunea respectivă, regiune care este o arie geografică, deși acest lucru nu mai este așa de important. Deja prima modificare a definiției clasice este această deviere spre o definiție mai vagă sau mai *soft* a marginilor sau a granițelor unei regiuni în direcția regiunilor culturale, în direcția regiunilor virtuale ș.a.m.d. Din punctul de vedere al politicilor regionale, faptul că regiunea este o zonă geografică bine definită este un element subsidiar, nu este unul esențial al definiției.

Primul element esențial al definiției unei regiuni este *regionalismul*. Regionalismul înseamnă că regiunea există înainte de toate în mintea oamenilor. Există ca urmare a unui proces istoric și socio-economic; regiunea apare ca o entitate emergentă într-un spațiu fizic sau spiritual-cultural. Această problematică a emergenței regionale este o problemă extrem de importantă și creează dificultăți în politicile de dezvoltare regională, pentru că problema emergenței le scapă, de regulă, decidenților și politicienilor. Eu sunt de părere că emergența apare undeva în domeniul unui proiect de parteneriat cu bunul Dumnezeu. Emergența este o caracteristică a sistemelor complexe, ceea ce înseamnă că sistemul ca atare are niște proprietăți care nu se pot deduce pe cale cauzală, pornind de la elementele sistemului. Faptul că există multe elemente într-un sistem face ca interacțiunea, interrelaționarea lor să aibă ca rezultat o entitate nouă, care poate fi percepută,

dar este dificil sau chiar imposibil s-o deducem din analiza componentelor. Raționamentele umane acționează, de regulă, la nivelul componentelor, de aceea emergențele ne scapă.

Al doilea element esențial al definirii acestui concept de regiune este *regionalizarea*, ceea ce înseamnă că din partea sistemului politic în care regiunea respectivă dorește să funcționeze există o abordare prin care de sus în jos se creează niște cadre administrative, instituționale privind competențele, domeniile de activitate și puterile care sînt atribuite acestei regiuni. Dacă nu există niște prerogative bine definite în Constituție, regionalizarea se întîmplă într-un mod haotic sau *à la roumain*. Este cam același lucru.

Dacă regionalismul este, să zicem, un proces de jos în sus, cu mari simplificări putem spune că regionalizarea este un proces de sus în jos. Al treilea element este nașterea unei structuri dedicate regiunii respective. Aceasta înseamnă că se naște în primul rînd o structură instituțională. Apar instituții specializate pentru funcționarea regiunii respective, dar nu toate aceste structuri sînt de nivel constituțional. Pot să apară și la nivelul social al comunității regionale respective și, cînd spun social, mă gîndesc la formarea unui capital social în regiunea respectivă care are importanță pentru posibilitățile de dezvoltare ale regiunii. În regionalism vorbim, de regulă, de identitate regională, cultură regională și multe alte caracteristici specifice care definesc regiunea în conștiința oamenilor care locuiesc în regiunea respectivă. Dacă din această definiție lăsăm la o parte cîte un element, vom găsi diferite forme de regiuni existente în lume. De exemplu, în lipsa unui regionalism puternic, se nasc toate regiunile artificial create, cum ar fi regiunile de dezvoltare, regiunile industriale, regiunile turistice, care sînt forme specifice de organizare, mai degrabă în scopul unui demers economic. Pe de altă parte, de pildă, în lipsa regionalizării, cînd avem și regionalism și avem și ceva instituții, atunci avem cazul regiunilor care nu au competențe administrative și în care apare la nivel regional un deficit democratic foarte pronunțat. În cazul în care structurile nu sînt bine constituite sau lipsesc în totalitate, dar avem un regionalism și o regionalizare, vom întîmpina probleme legate de modernitate. S-ar putea să întîlnim cazul unei regiuni tradiționale sau să avem probleme de eficiență și competitivitate ale regiunii respective. Așadar, vom avea o regiune aflată într-o situație periferică, care nu este în stare să joace un rol în competiția economică globală sau chiar la nivelul unei zone mai vaste sau al unui continent. Pot fi descoperite în această descriere euro-regiunile. Toate tipurile se pot deduce din această definiție.

Unde este poziționată la ora actuală problematica regională? Unde ne aflăm la ora actuală? Unde se află regionalismul în România în discursul public?

Primul element al acestei poziționări este că nu noi am născocit regionalismul. Regionalismul este un produs importat din Uniunea Europeană. Din analiza trecutului nu prea îndepărtat – în anii '94-'97-'98 a apărut pentru prima dată în

România sub formă legiferată acest concept de politici regionale și politici de dezvoltare – e clar că această poziționare este corectă. Într-adevăr, Uniunea Europeană, prin programele pe care le-a finanțat – inclusiv cercetarea cu privire la Carta Verde, aducerea Cartei Verzi în fața Guvernului, Legea privind dezvoltarea regională –, toate sînt oarecum un fel de implementare a modelului instituțional european sau cel puțin se doresc a fi acest lucru. Aici intervine problematica politicilor regionale europene și problema fondurilor structurale.

În continuarea acestei idei se poate deduce al doilea element al acestei poziționări, care spune că regiunile sînt o modalitate sau un instrument de dezvoltare și de acces la fondurile Uniunii Europene. Puteți auzi adesea aceste argumente: dacă nu avem structurile regionale implementate, atunci România nu va avea acces la fondurile Uniunii Europene ș.a.m.d.

Al treilea element al acestui discurs este că regiunea este o sursă de instabilitate internă, un pericol pentru *status quo*-ul politic al României, în speță pentru integritatea și unitatea statului național român. Aici apare problema statului național unitar, așa cum este ea statuată în Constituție. Probabil că sînt și alte elemente definitorii ale acestei poziționări în sfera publică românească. Am ales doar cîteva dintre ele pe care eu cred că trebuie să le schimbăm în discursul politic. Dacă vă uitați la aceste note definitorii și la definiția pe care v-am dat-o, vom vedea că din această definiție nu se poate deduce în mod explicit sau foarte ușor această poziționare. Am impresia că această poziționare nu are, de fapt, nimic de-a face cu conceptul de regiune, ea apare din alte surse de putere și de informații.

Aș putea să spun că regiunea, regionalismul, problematica dezvoltării regionale au devenit un fel de inamic public în România datorită faptului că prin noutatea apariției acestor concepte în gîndirea politică românească ele au reușit să atragă în jurul lor o serie de temeri care, de fapt, au alte surse cauzale. [...]

Prima problematică se referă la integrarea în Uniunea Europeană. Și în România, ca și în toate țările Europei Centrale și de Est, integrarea în Uniunea Europeană a fost un proces de eludare a posibilelor pericole simțite față de această integrare. După ce în '89 țările central-est-europene au scăpat de sub influența imperiului sovietic, jocul jucat a fost: „Alergăm voios în brațele Uniunii Europene!” Aceasta era o dorință firească. Probabil mai țineți minte astfel de discursuri: „Noi *sîntem* în Europa. Noi nu mergem, ci *sîntem* în Europa.” „Identitatea noastră, faptul că trăim pe continentul european ne îndreptățește să fim integrați în Uniunea Europeană, și problemele noastre, toate suferințele pe care le-am îndurat vor dispărea.” „Uniunea Europeană este soluția pentru toate problemele noastre.” Cu cît posibilitatea integrării a devenit mai reală, aceste iluzii și așteptări au început să se risipească și au apărut o serie de temeri care se aflaseră în subconștientul societății, se vorbea despre ele, dar, foarte interesant, prin mecanismele publicității, ale accesului la sursele mass media, au fost oarecum blocate. [...]

Temerile provin din două surse. Prima teamă referitoare la Uniunea Europeană provine din faptul că Uniunea Europeană este un sistem birocratic care a fost conceput pentru gestionarea celor patru libertăți fundamentale care stau la baza acestei Uniuni, iar acest proces de gestionare este la ora actuală mult mai complicat încât să poată fi gestionat de o birocrație. Prima problemă este, așadar, natura birocratică a conducerii Uniunii Europene.

Una dintre caracteristicile care rezultă ca o consecință a primei probleme, este deficitul democratic al Uniunii Europene. Cunoașteți acest fenomen. Din ce în ce mai puțini sunt cei care participă la alegerile din Uniunea Europeană. Cel puțin formal, cei care decid asupra soartei Uniunii Europene, în cazurile cele mai fericite, posedă 30-40% din voturile cetățenilor Uniunii Europene. Deficitul democratic și distanța dintre popor și aleși este foarte mare. O distanță care nu mai poate fi acceptată de cultura europeană. Europa nu este o structură socială unde marile distanțe dintre conduși și conducători sînt acceptate. Deficitul democratic este un răspuns al poporului la sistemul care s-a creat: cineva din Bruxelles face jocurile, iar noi spunem că se întîmplă că vom intra în Uniunea Europeană.

A treia problemă la care, din păcate, cei care au pus bazele Uniunii Europene nu s-a gîndit – eu cred că nu s-au gîndit, deși am informații că erau conștienți de ceea ce fac – este problema globalizării care are loc în lume. Din păcate, puterea pe care firmele multinaționale o au în influențarea proceselor economice la ora actuală scapă de sub controlul statelor naționale și al guvernelor. Practic, la ora actuală, nu statele și guvernele fac politicile economice, ci firmele multinaționale și organizațiile internaționale de creditare și finanțare. Asta înseamnă că nu există nici un control democratic asupra economiei, ceea ce nu înseamnă că avem o economie liberalizată.

Ce consecințe are acest fenomen? Consecința este o Europă cu două viteze. Cei care cred că integrarea va face să avem aceleași standarde de viață, salarii ș.a.m.d., sînt în situația melcului care așteaptă ca circulația de pe autostradă să se oprească și ei să traverseze liniștiți. O strategie mai fezabilă este să-ți iei catrafusele și să te duci acolo. Asta este cea mai eficientă formă de dezvoltare regională pentru un individ...

A doua problemă care apare tot din puterea firmelor multinaționale, este aceea a capitalizării unor resurse care nu sînt capitaluri. Există două astfel de resurse. Prima este resursa umană, dar din păcate, aceste organizații internaționale cred că ea este capital și interesul lor este ca resursa umană să fie capital și să aibă mobilitatea capitalului și toate celelalte lucruri convenabile lor. Un capital foarte important pentru dezvoltarea regională este capitalul social. E foarte interesant cum un concept pe care l-am știut de pe vremuri că există, încrederea între oameni, relațiile de prietenie, rudenie, de interreciprocitate, foarte interesant că în jurul anilor '60-'70 începe să apară sub denumirea de capital social și, dacă mergeți pe pagina de Internet a Băncii Mondiale, o să vedeți că există o droaie de bani alocați pentru programe care lucrează cu capital social.

Ultima problemă este pământul; acesta poate fi considerat pământ agricol, arabil, de regulă despre asta se vorbește, dar în general pământul nostru. Ce s-a întâmplat anul trecut? Uniunea Europeană a impus în Constituția României libertatea de vânzare a pământului către cetățenii Uniunii Europene. Asta înseamnă că pământul este capital. Se poate vinde, se poate investi, se poate cumpăra ș.a.m.d. E adevărat că înainte de Constituție, o jumătate din Banat era deja vândută italienilor, dar probabil că ei știuseră dinainte cum stau lucrurile. Acest lucru s-a întâmplat și în Irlanda, mari suprafețe, mari terenuri sînt vîndute germanilor în Irlanda ș.a.m.d.

Concluzia mea din aceste temeri este că oamenii sînt conștienți de aceste pericole care apar datorită evoluției Uniunii Europene și de faptul că acesta nu este un proces participatoriu, nu pot să-l influențeze, iar Uniunea Europeană va fi diferită, probabil, de cea care este la ora actuală, dar nu datorită nouă, ci datorită celor care au puterea să o schimbe.

Legînd ceea ce am spus despre regionalizare cu problemele cu care ne confruntăm în cadrul Uniunii Europene, dacă noi percepem regiunea cum ar trebui să o percepem și dacă adoptăm politicile regionale adecvate, atunci o serie dintre pericolele care ne amenință odată cu integrarea, ar putea fi cel puțin diminuate sau unele dintre ele chiar evitate, prin crearea de piețe regionale pentru produse agricole, prin crearea de rețele de produse alimentare de calitate. Nu noi am născocit aceste lucruri. Se practică deja și în Occident. Nu toată lumea vrea să mănînce Danone, care nici așa n-are gust. I se adaugă arome. Lumea se va putea diviza în această privință a gusturilor.

Regionalizarea are posibilitatea, sau cel puțin oferă șansa, să umplem golul de democrație. Dacă avem puteri regionale, dacă avem alegeri regionale, această politică la nivel regional este destul de apropiată de oameni încît să umple golurile de democrație. Dacă avem regionalism, atunci înseamnă că vom avea oameni care vor dori și vor avea posibilitatea să participe la procesul de dezvoltare și la politicile de dezvoltare. Fără regionalism, oamenii nu vor participa la aceste procese, le vor considera ca venind din afară, de la București, de sus de undeva, dar nu de la ei. Dacă avem structuri adecvate regiunilor, atunci aceste structuri vor fi în stare să creeze un mediu economic care să – eu folosesc acest concept de *embeddedness* - încorporeze firmele multinaționale care apar în localități, astfel încît ele să nu mai facă ceea ce vor sau ceea ce fac într-un alt mediu unde nu sînt sub control. Firmele multinaționale nu pot fi controlate la nivelul statelor, dar pot fi controlate la nivel local pentru că managerii cumpără pîinea din localitatea respectivă și timpul lor de lucru se termină pe la ora opt seara, trebuie să doarmă undeva. Există tot felul de posibilități prin care comunitatea locală prin influențarea capacităților de producție la nivel local poate să schimbe puțin din această stare de subordonare sau de aservire, de dependență unilaterală față de aceste firme.

Ca să avem o față mai umană a Uniunii Europene trebuie să avem participare, un grad mai crescut de integrare și o interdependență reală. Nu numai noi trebuie

să depindem de structuri, ci și ele trebuie să depindă de noi. Procesul electoral nu prezintă suficientă independență pentru a rezolva acest lucru. El nu mai constituie nici la nivel național o soluție, darămite la nivel european.

Ca să ajung la o concluzie: o abordare rațională, conștientă a fenomenului european necesită și conștientizarea efectelor negative a problemelor și nu numai a oportunităților legate de Uniunea Europeană. Nu vorbesc de oportunități, pentru că ele există. Sînt foarte mulți oameni care vorbesc despre ele, și e bine așa, pentru că fac Uniunea Europeană mai atractivă pentru cetățenii europeni. Dar există și o altă latură a acestor fenomene despre care trebuie să știm, și re poziționarea regionalismului este, din punctul meu de vedere, scoaterea sa din sfera birocratico-distribuitoare de fonduri în sfera afirmării comunităților locale și a participării comunitare la procesele de dezvoltare.

Smaranda Enache: Prezența reprezentanților diferitelor partide aici este legată de faptul că, într-un fel sau altul, s-au pronunțat asupra necesității reformei sistemului de partide din România, dar și asupra necesității reformei structurii teritorial-administrative a României, care este, totuși, și astăzi rodul gîndirii politice a elitei pe care o conducea Nicolae Ceaușescu.

Structura teritorial-administrativă a României de astăzi, cu mici schimbări neesențiale, a fost concepută și legiferată în 1968. Sigur că a existat o lege a dezvoltării regionale, a regiunilor de dezvoltare în 1998. Sigur că Parlamentul României nu demult, în iunie, a adoptat o nouă lege care reia multe din elementele legii din 1998 privind dezvoltarea regională. Sigur că, între timp, acquis-ul comunitar, în cadrul capitolului 21, de politici regionale, a dat naștere la documente de poziție ale Guvernului României. Sigur că, între partidele politice – așa cum ați văzut și în mapa Dumneavoastră – există oferte de regionalizare care, însă, nu vin de la întreg partidul, ci de la anumite persoane. Este aici un document privind Transilvania al domnului Ioan Rus care, nu demult, s-a pronunțat din nou pentru o construcție regională a partidului, a PSD, însă mai puțin a României sau cel puțin asta nu s-a înțeles foarte clar. Există un document al domnilor Viorel Coifan și Ion Păun Otiman (PNL, n.red.), de la Timișoara, care au elaborat și ei un model de regionalizare. Lipsește din dosar, dacă nu mă înșel, propunerea lui Sabin Gherman care, poate, a fost cel mai incendiar dintre regionaliști. Lipsește, de asemenea, propunerea Acțiunii Populare care a fost adoptată la un congres. Acțiunea Populară și-a construit partidul pe regiuni, așa încît în aprilie s-a născut a doua regiune, să zicem, a partidului, și anume Acțiunea Populară Transilvania cu sediul la Cluj, după ce cu cîteva luni înainte se constituise Acțiunea Populară Oltenia.

Există anumite propuneri. Nici aceste propuneri nu sînt, de fapt, sisteme coerente, ci doar schițarea unei intenții de strategii, de politici publice neduse pînă la capăt. Aș adăuga faptul că UDMR-ul de la bun început a avut un focus pe

Transilvania și pe regionalizare, pe dezvoltare regională, și are paragrafe importante în programele sale privind și conceptul de autonomie, atât autonomie colectivă, cât și autonomie personală. Este foarte cunoscut Memorandumul pe care l-au scris membrii Asociației și revistei Provincia privind reforma regională administrativă a României cu regiuni constituționale asemănătoare Scoției, Cataloniei, care în loc să ducă la o dezbatere publică a dus la o cvasi-excludere a lor sau marginalizare, anatimizare a lor în dezbateră publică din România. În ciuda acestor obstacole, dezbateră a continuat.

Trebuie să vedem cât din ceea ce aceste grupuri de reflecție, fie academice, fie politice aduc ca ofertă este o imitație și cât este un produs local, o nevoie?

Gábor Kolumbán în acest discurs al lui euro-sceptic era, de fapt, foarte euro-optimist pentru că, arătând cea ce nu funcționează în instituțiile Uniunii Europene, ne arăta de ce deficitul democratic al Uniunii Europene și al birocrăției trebuie corectat printr-un regionalism care să fie capabil să ducă decizia politică mai aproape de cetățean sau, mai corect spus, să ducă cetățeanul mai aproape de decizia politică.

Trebuie să spun că și eu sînt adepta acestei reforme a statului român. M-am întrebat de multe ori de ce, după ce am parcurs o tranziție de 14 ani, după ce istoria ne-a împins din Europa de Est oarecum în Europa Centrală prin apariția unor state mari ca Ucraina și Belarusia între noi și cea ce fusese Uniunea Sovietică, respectiv simburile ei, Rusia, după ce am adoptat aproape întregul *acquis* comunitar, după ce am preluat aproape toate instituțiile europene, acest stat nu funcționează. El este nedemocratic, și asta o spune orice cetățean. Nu fac decît să reiau opiniile pe care bunul simț al cetățeanului de pe stradă îl transmite. Este nedemocratic, netransparent. Este scump, în loc să fie ieftin. Este greoi, în loc să fie rapid. Este consumator de servicii, în loc să fie furnizor de servicii. Este deasupra noastră, în loc să fie sub noi, sub controlul corpului social. El controlează societatea. Este în economie, în loc să fie în afara economiei. Are o administrație politizată, în loc să aibă o administrație performantă și rapidă.

De ce oare? Națiunile nu sînt nici unele mai bune sau mai rele și nici românii nu sînt mai puțin calificați și nici cetățenii României să funcționeze bine. De ce oare cu toate instituțiile europene create de 14 ani, de bine sau rău, tot sistemul legislativ european, de bine de rău, întîmplat, cu un euro-conformism destul de mare, această structură statală nu funcționează? Răspunsul este că structura aceasta a fost creată în 1968, respectiv mai devreme, și a fost creată să servească o anumită ideologie centralistă și să servească o anumită elită care avea anumite scopuri.

Bineînțeles că în 2004 acea elită ar trebui să nu mai existe. Dar să nu ne ascundem după deget. Faptul că obstacolul principal al dezvoltării noastre nu a fost îndepărtat – forma statului este aceeași –, dezvăluie că această formă servește încă elitele politice. Faptul că nici un partid nu și-a pus pe agendă ca principal obiectiv modificarea acestei structuri din 1968, că puținele contestații apar ca niște rebeliuni

individuale ale unor membri ai unor partide prestigioase ne transmite același mesaj: de la dreapta la stînga, de la PRM la PSD, la PNL, la PD, la UDMR, la PUR există un consens nemărturisit că acea structură pe care a inventat-o Nicolae Ceaușescu este încă, în acest moment, și pare a fi o perioadă de timp convenabilă elitei. Dar în judecarea acestei structuri începe să se accentueze distanța dintre elite și cetățeni. Dezagajarea cetățenilor în alegerile locale, numărul scăzut de participanți la vot arată că și în România se manifestă acest *malais* al acestei construcții europene, și anume că oamenii nu mai simt că pot influența prin votul lor cea ce urmează să se întîmple. Și atunci se dezangajează totalmente. Frustrarea cetățenilor crește, satisfacția transpartinică, mulțumirea transpartinică, dimpotrivă, sporește.

Ce se va întîmpla în acest moment? Care sînt forțele care, totuși, vor să spargă acest pact care există între toate partidele românești importante, de a menține structura teritorial-administrativă a României în forma creată de Nicolae Ceaușescu? Sigur, înlocuind în această reprezentare prim-secretarii de județ cu prefecții, care sînt tot la fel de obedienți și tot atît de utili în menținerea la fiecare nivel de decizie a filosofiei centraliste de organizare. Pînă în ultimul sat funcționarul public reproduce, de fapt, o mentalitate care există la nivelul central. De aceea, nu este satisfăcător cînd ni se răspunde: întîi să faceți să funcționeze satisfăcător administrația publică locală și pe urmă să venim cu forme noi, să inventăm noi birocratii pe umerii sârmanilor contribuabili. Acele administrații să funcționeze. Ele funcționează, dar funcționează conform acelei mentalități. Ele sînt atît de lipsite de adecvare față de nivelul la care lucrează încît, de fapt, reproduc un model foarte central de organizare a societății, de percepere a provocărilor, a răspunsurilor care se dau.

Să vedem cine sînt actorii care lipsesc de pe marea scenă, dar care există în societatea românească, pe care acest *status quo* politic îi deranjează sau nu îi mai satisface, care vor să transforme partidele, dar și toată structura teritorial-administrativă a României într-o structură regională care să fie dotată cu corpuri legislative regionale, cu executive sau, dacă vreți, guverne regionale și care ar putea împinge la transformări constituționale necesare pentru acest nou tip de organizare pînă în 2008.

Este realist să ne gîndim că pînă în 2008 s-ar putea întîmpla o asemenea transformare majoră care nu s-a produs în ultimii 60 de ani? Istoricii vor spune că nu s-a produs în ultimii 100 de ani. S-ar putea întîmpla în 4 ani? Nu știu, dar de aceea i-am invitat pe colegii mei. Îmi cer scuze că am fost puțin mai extinsă în comentariile mele decît se cade unui moderator, dar am vrut să încerc să introduc în dezbatere cîteva teme pentru ca ele eventual să fie reluate dacă se consideră importante. Dacă nu, orice altă tematică, orice altă abordare, care să ne ducă spre un răspuns. E bine, trebuie, se poate să avem alegeri regionale în 2008?

Miklós Bakk: Eu sînt într-o situație deopotrivă ușoară și grea. Grea, pentru că la întrebarea aceasta, cine vor fi actorii, într-o singură frază n-aș putea să răspund

sau aş putea răspunde foarte general. Sînt într-o situație ușoară pentru că totuși am lucrat la un proiect care implicit a dat un răspuns la această întrebare: cine vor fi actorii care vor dirija evenimentele politice spre alegeri regionale posibile din 2008?

Am lucrat într-un timp și am condus lucrările unei echipe de experți mandatate de domnul Szilágyi Zsolt și de domnul Toró Tibor pentru a elabora un proiect de autonomie înglobat într-un proiect de regionalizare. De ce „proiect de autonomie” și de ce „proiect de regionalizare”?

Motivația autonomiei celor doi deputați de la UDMR, care sînt membri fondatori ai Consiliului Național Maghiar din Transilvania, nu cred că necesită explicație. Motivarea regionalului este, însă, un lucru care trebuie puțin explicat în ce privește atitudinea politicianilor maghiari. Sînt relativ puțini în piața politică creată de UDMR a politicianilor maghiari cei care și-ar găndi menirea lor, vocația lor și tot programul comunității maghiare eminamente ca pe un proiect regional. Acest prim pas acum cu acest proiect care nici în cadrul comunității maghiare și nici în cadrul elitei maghiare n-a fost încă discutat serios, deși a avut loc lansarea sa, această primă cotitură cred că s-a făcut, de redefinire spre o construcție politică regională.

De unde am pornit eu? Trebuie să fac o confesiune: la începutul anilor '90 am lucrat într-un atelier al Uniunii Democratice Maghiare care a elaborat primele statute de autonomie. Pe urmă am fost membru al Grupului Provincia care a reușit prin acel Memorandum din 2001 să introducă în dezbateră publică chestiunea regionalizării. Așadar, prin experiența proprie era semnificativ pentru mine ca aceste două lucruri, aceste două problematici să fie conexate și înglobate într-un singur proiect, concepție care a fost acceptată și de acei puțini politicieni care m-au mandatat și de membrii grupului de experți. Și pentru că doamna Enache a cerut să vorbesc și despre acest grup, am să încerc să-i nominalizez. Este vorba de colegul meu, dr. Bodó Barna, lector universitar la Cluj la Catedra de Științe Politice, expertul UDMR Székely István, Gáll Kinga care este momentan membru în Parlamentul European prin lista FIDESZ-ului, Kovács Péter care este șef de catedră de drept internațional la Miskolc și Lőrincz Csaba, expert parlamentar în Ungaria. Aceștia sunt oamenii care s-au ocupat de această problemă. Cei din Ungaria în prima fază și-au asumat rolul de filtre profesionale ale chestiunii. Substanța concretă a realității românești experții din România o dau. Ceilalți, prin bagajul profesional, au încercat să devină filtre sau elemente comparatoare cu alte situații și documente europene.

Cum s-a găndit acest proiect? Am considerat că este un proces în care trebuie inițiată o dezbateră publică care nu numai să afecteze politică, ci și să o tranșeze și să ajungă în societatea civilă și în mass media. Pe de altă parte, dar și conexasă cu acest scop, ne-am dat seama că, dacă este vorba de lansarea unei debateri publice, trebuie cumva inițiat un discurs și un limbaj adecvat. Acest discurs și limbaj adecvat a fost cel al regionalismului cum a fost conceput, în primul rînd, în documentele Consiliului Europei. Acest proiect are mai multe părți. *Legea-cadru*

privind regionalizarea, care începe cu o definiție a regiunii și această definiție, practic, preia elementele din niște documente ale Consiliului Europei, proiecte care dau definiția regiunii. Totodată, așezarea în centrul proiectului a conceptului de regiune avea o dublă menire din punctul specific al nostru, al politicianului maghiar sau al comunității maghiare. Pe de o parte, am considerat că va permite un discurs cu care problema poate fi prezentată chiar și la foruri internaționale pentru că limbajul regionalismului este un limbaj cvasi-universal în aria europeană. Pe de altă parte, am considerat că limbajul regionalist este limbajul prin care pot fi cooptați parteneri politici care să înțeleagă ce este autonomia teritorială, ceea ce dorește comunitatea maghiară.

Acest set de proiecte de documente a instituit un limbaj și un discurs și a instituit un proces care am considerat că, probabil, trebuie să înceapă să aibă un prim discurs esențial și hotărâtor înaintea accederii României la Uniunea Europeană și să se termine după acest act.

Totuși s-ar putea pune întrebarea din partea Dumneavoastră: atunci de ce am făcut noi o propunere legislativă dacă am încercat să dăm un proiect pe un termen mediu și care să instituie discursul și limbajul? Din două considerente. Primul: concepțiile totuși politice în mare parte trebuiesc formulate în limbaj juridic. Acesta are o explicație filosofică mai adâncă. N-aș vrea să zăbovesc aici, dar Heller Ágnes – un foarte cunoscut filosof de origine maghiară care a trăit în Australia și a predat și la New York, actualmente face navetă între Budapesta și New York - spunea într-un eseu foarte frumos că limbajul juridic este limbajul modernității. Pentru că limbajul juridic este cel care reușește să transfere sau să formuleze interese specifice într-un limbaj care este cât de cât universal și care introduce chestiunea și în domeniul politic.

Pe de altă parte, foarte concretă, noi știm că actualmente în cultura politică românească un politician nu poate fi constrâns la o dezbatere politică prin eseuri, prin diferite studii în reviste de specialitate sau literare. Politicianul trebuie să simtă o „amenințare” printr-un proiect care poate să apară pe masa lui parlamentară și această „amenințare” am considerat noi că poate fi o circumstanță lansatoare a dezbaterii publice.

De asemenea, am considerat că un text juridic poate fi revelator de probleme, și anume, un text juridic bine formulat, dar sumar, poate să conțină tematizarea acelor probleme importante care trebuie dezbătute.

Voi enumera aceste probleme. Acest pachet de proiecte legislative conține trei elemente, trei proiecte de lege, dar după cele spuse trebuie înțelese puțin între ghilimele. Primul proiect este o lege-cadru privind regiunile. Această lege pornește cu definiția regiunii. Regiunea, cum este definită în acest proiect-lege, nu poate fi adoptată fără modificarea Constituției, dar pentru că am mizat pe termen mediu și am spus că acest set de documente trebuie să fie un dirijor de proces de dezbatere

publică și un proces politic, am avut în vedere o a doua modificare a Constituției, lucru care s-a preconizat înainte de intrarea României în Uniunea Europeană. Pe de altă parte, trebuie să spun că această lege-cadru este destul de radicală. Ea împinge România spre un fel de cvasi-federalism, și anume, nu numai că dă competențe foarte mari regiunilor, nu numai că aceste competențe sînt definite în sens pozitiv prin enumerarea sferelor de competențe ale regiunilor și ale decidenților regionali, ci totodată limitează sferile de competență ale centrului. Proiectul enumeră foarte clar care sînt competențele care rămîn în sarcina guvernului de la București – sînt competențele cunoscute din federații funcționale, și anume, securitatea națională, domeniul militar, finanțele, politica externă și cîteva domenii unde se pot emite legi-cadru. În rest, totul rămîne la latitudinea regiunilor.

Pe de altă parte, pentru că am spus că am dorit să fim revelatori de probleme am introdus în această lege-cadru cîteva soluții la probleme de care se tem politicienii. A spus Gábor Kolombán că politicienii se tem de niște chestiuni care apar legate de regionalizare.

O temere este chestiunea solidarității naționale. Unde dispare solidaritatea națională? Am instituționalizat acest lucru în proiectul nostru prin preconizarea unui Consiliu al Solidarității și a unui fond de solidaritate create între regiuni, iar fondul solidarității ar urma să fie alimentat numai de către regiuni și pentru regiuni și guvernul de la București ar putea contribui la acest fond, dar nu ar putea să scoată nici o sumă din el. Poate să pluseze fondul central, dar n-are putere de decident asupra lui, fondul este al Consiliului de Solidaritate.

Pe de altă parte, am creat un mecanism de dialog între regiuni și guvernul central în afară de cele clasice. Acest lucru este cerut în literatura de specialitate legată de autonomie.

Mai conține două legi acest pachet. O lege privind crearea regiunii cu statut special Țara Secuilor și însuși Statutul regiunii Țării Secuilor. În legea-cadru în mod deliberat nu ne-am ocupat de chestiuni de decupaj teritorial. De ce? Pentru că în discursul public de pînă acum, în rarul discurs public ce a avut loc legat de această chestiune am sesizat un lucru interesant: problematica fundamentală legată de constituționalitate, de mecanismele, de competențele este tot timpul deteriorată de diferite chestiuni particulare legate de decupajul teritorial. Că atunci care este, mă rog frumos, granița între Banat și Crișana? Noi în mod voit am evitat ca acest proiect de lege, ca discursul său politic să fie viciat cu aceste probleme pentru că aceste probleme pot fi separate și pot fi subiectul sau obiectul unor discuții politice ulterioare. În plus, cu privire la statutul Secuimii, am încercat să definim regiunea secuiască ca o regiune care funcționează pe baza acestei legi-cadru, dar este regiune cu statut special cu cîteva specificități în competențe legate de specificul cultural, etnic și istoric al zonei. Sînt două chestiuni specifice. Odată bilingvismul clar și radical al regiunii. Nu numai că acest bilingvism ar trebui acceptat de Parlamentul

de la București, ci și instituirea practică a acestui bilingvism ar trebui să fie o competență regională. Măsurile concrete prin care se impune în diferite instituții acest bilingvism face parte din competența regiunii.

Cealaltă specificitate este o lege electorală numai pentru regiune pentru că am văzut și în literatura de specialitate și în toată istoria discuțiilor Har-Cov așa cum apare ea distorsionată în mediile publice centrale, practic, că apar temeri ale comunităților că imixtiunea Bucureștiului sau neimixtiunea Bucureștiului nu permite pentru o comunitate maghiară sau română ponderea naturală în puterile locale. Această lege electorală adoptată după un model belgian, între comunitățile lingvistice, este o lege electorală foarte liberală, dar care, totuși, păstrează proporțiile lingvistice din regiune creind liste separate pentru cele două comunități lingvistice.

Acesta este proiectul lansat spre dezbateră publică. Dezbateră publică nu prea s-a lansat, deci este un eșec. Dar cum în politică nu sînt succese totale, nici eșecurile nu sînt totale. Sînt mici semne că, totuși, ideile lansate de aici vor avea o continuitate pe termen mediu, poate și pe termen lung.

Cristian Pîrvulescu: și eu am un avantaj și un dezavantaj. Am avantajul de a veni din Regat, de a fi regățean la o masă la care sînt, mai ales, transilvăneni maghiari sau români și un dezavantaj, în egală măsură, pentru că din Regat problematica regionalizării se vede altfel. Se vede altfel pentru că realitatea socială și cultura pare să fie diferite.

Eu aș vrea să fac întîi un mic excurs istoric pentru că problematica regionalizării este o problemă politică, administrativă, dar și o problemă culturală și, implicit, o problemă mitologică.

Cînd în 1968 Nicolae Ceaușescu, împreună cu experții săi, a propus revenirea la sistemul județelor s-a considerat că a făcut o restituție istorică. Și aici cred că este una dintre problemele pe care trebuie să le înțelegem: restituție istorică pentru că regionalizarea României a fost realizată de regimul comunist după 1948 pe model sovietic.

Nicolae Ceaușescu a fost un lider naționalist. Comunismul românesc a fost un național-comunism. Pentru a încerca să-și legitimizeze regimul – iar Nicolae Ceaușescu a reușit să legitimizeze regimul într-o anumită perioadă – avea nevoie de recursul la simboluri istorice, iar județele erau un asemenea simbol. Iată de ce e foarte dificil astăzi să punem în discuție, mai ales pentru o parte a publicului român, problematica regionalizării și, mai ales, a depășirii organizării județelor.

Pe de altă parte însă, istoria română, așa cum mulți dintre Dumneavoastră o parcurgeți în frumoasa și eficienta școală românească – așa am văzut într-un sondaj de opinie că este și frumoasă și inteligentă – este una mitologică. În realitate, statul român, atunci cînd s-a constituit în 1858, nu s-a constituit ca un stat național unitar (obsesia pe care constituționaliștii români au avut-o și în 1991). Nu, România

a fost o confederație. Prima formă de organizare a statului român în devenire, conform Convenției de la Paris – pe care n-o s-o găsiți în manualele de istorie niciodată foarte bine prezentată – era o formă confederativă. Moldova și Țara Românească, Muntenia, erau unite doar printr-un guvern care își avea sediul, în cea ce privește părțile generale, la Focșani, cu două guverne separate la București și la Iași, cu două parlamente. Era o variantă care nu avea nici un fel de legătură cu statul unitar. Doar încercarea de a specula momentul istoric și alegerea lui Alexandru Ioan Cuza au permis, pînă la urmă, constituirea ceva mai tîrziu, în 1862, a unui stat care începe să se dezvolte ca un stat unitar.

Altfel spus, istoric discutînd, există elemente pentru a pune problema regionalizării chiar și în vechiul Regat, nu doar în Transilvania, însă această problematică a fost ocultată permanent de construcția mitologică a statului. Imediat după 1848, Nicolae Bălcescu a devenit unul dintre ideologii statului unitar român creînd un mit istoric cu care și astăzi avem de a ne confrunta: mitul lui Mihai Viteazul unificatorul. Mihai Viteazul unificatorul ar fi fost cel care *avant la lettre* – pentru că sentimentul național nu exista nici măcar în Europa Occidentală atunci la 1600 –, ar fi vrut să înfiripe un stat unitar. Ieșind din contextul istoric, dar răsponzînd romantismului epocii în care trăia, Nicolae Bălcescu a construit mitologia pe baza căreia mai tîrziu statul național român se va edifica. Or, un alt element important în apariția statului român este 1918. În egală măsură o să înțelegeți de ce este foarte dificil astăzi să se discute problematica regionalizării cu și de clasa politică românească, dependentă vrînd-nevrînd de istoria interbelică.

În 1918 România a avut un noroc extraordinar. Contextul politic a făcut ca toate previziunile optimiste ale clasei politice regățene din 1916 să fie depășite, contrar acțiunilor militare și intereselor din acel moment ale României. În primul rînd, este vorba despre o unire cu Basarabia în martie 1918, apoi după înfrîngerea puterilor centrale, unirea cu Transilvania, Bucovina și Banat. A fost o surpriză. În fond nimic nu anunța în februarie 1918 această situație sau în 1917, cînd armatele române de abia reușeau să oprească ofensiva germană pe frontul de la Mărăști, Mărășești și Oituz.

În aceste condiții problema cea mai importantă era a integrării noilor regiuni într-un stat cu o tendință unitară. Deși inițial la Alba Iulia a fost discutată o variantă federativă, această variantă federativă a fost ocultată imediat. Aici chiar și partidele care în Transilvania, în varianta habsburgică sau austro-ungară de după 1869, au militat pentru autonomie, n-au mai fost interesate de acest subiect pentru că unul dintre cele mai vechi partide românești, Partidul Național Țărănesc Creștin și Democrat, care se revendică de la Cîmpia Libertății de la Blaj, 1848, a fost un partid autonomist în Transilvania din Austro-Ungaria. Numai că acest partid cînd a ajuns în Regatul României nu a mai militat pentru așa ceva. Mai ales după 1926, momentul în care realizează unificarea cu Partidul Țărănesc regățean, este interesat

de cu totul alte elemente. Devine clientelar și clanizat și nu mai poate în nici un fel să promoveze aceste lucruri, ceea ce nu înseamnă că în interiorul acestui partid nu au existat persoane care și-au amintit că a existat o promisiune federalistă în 1918 la Alba Iulia.

În 1934 a existat un proiect de constituire federativă a României propus de unul dintre apropiații lui Iuliu Maniu. (În 1934 Iuliu Maniu deja se retrăsese din PNȚ în urma conflictelor existente. Urma să revină. Era la Bădăcini atunci și aștepta momentul prielnic.) Este vorba de preotul Boilă care constata că la 14 ani - exact cam câți avem și acum - de la Unire și la 11 ani de la noua Constituție nu se făcuse nimic pentru respectarea promisiunilor de la Alba Iulia. Acel proiect de constituție federativă rămîne, mai degrabă, de interes teoretic, dar cred că are un efect asupra primei reforme de regionalizare care este realizată în România sub regim autoritar.

România n-a avut capacitatea să se regionalizeze și să pună în discuție într-un regim parlamentar un asemenea proiect - vedeți că mă feresc să spun cuvîntul democratic. Mi-e greu să definesc România interbelică ca o Românie democratică, dar o Românie parlamentară era. Era o partidocrație, era vorba despre partide clanizate și clientelare, cam cum sînt și cele actuale, care nu puteau comunica în nici un fel cu societatea.

Poate așa o să înțelegeți mai bine de ce în 1937 la alegeri Partidul „Totul pentru țară”, partidul legionar care avea o puternică mișcare de masă, a reușit să aibă un succes important: 15% din voturi oficial, neoficial se pare că scorul era mult mai mare. Acest succes chiar l-a înspăimîntat pe Rege și consilierii săi, astfel că, în februarie 1938, Carol al II-lea a dat o lovitură de stat, a desființat sistemul partidelor în aplauzele mulțimii - asta trebuie să o spunem - și a venit cu o nouă propunere constituțională și o propunere de regionalizare a României. Noile regiuni ale României pe care le înființa Carol al II-lea în 1938 erau ținuturile. Carol încerca să revină - vedeți aici contau foarte mult și informațiile pe care profesorul și mentorul său Nicolae Iorga i le dădea - încerca să revină la o variantă care să se apropie puțin de situația medievală. Acea experiență nu a reușit și nu a reușit și datorită contextului politic și datorită prăbușirii monarhiei lui Carol în 1940 în condițiile în care Germania și aliații săi deja dominau Europa.

Astfel că revenirea la sistemul județelor a apărut ca o restituție istorică foarte importantă, iar cînd în 1948 comuniștii au venit cu regimul regiunilor și raioanelor sovietice, s-a părut că este (și chiar era) o formă administrativă impusă. Ea n-a fost niciodată foarte bine interiorizată. Ceaușescu a revenit, maltrăfînd în bună măsură județele interbelice, la sistemul județelor, nu neapărat pentru că avea în vedere vreo reformă administrativă, ci pentru că voia să pozeze într-un lider legitim care readuce la lumină elementele naționale. Acesta este contextul istoric în care ne găseam în 1990, atunci cînd, teoretic, România se schimba.

Cine sînt, însă, agenții schimbării? Pentru că, sociologic și cultural vorbind, nu există o Românie, o cultură politică românească. Există Românii și culturi politice românești. Eu vă spuneam la început că mă definesc ca regățean. Deci îmi dau o definiție regională. Nu ca un Mitică. Asta nu îmi place.

Pe de altă parte, elementele de identitate regională sînt puternice. În Oltenia, în Moldova, în Banat, spre exemplu. Nu putem în nici un fel să negăm aceste lucruri. Chiar și conflictele regionale sînt o realitate. Nu este singurul clivaj care există în România. Interesant este însă că în 1990, atunci cînd s-au format partidele politice românești, agenții de care vroiam să vorbesc, acestea nu s-au format în legătură cu clivajele. Pe de o parte, fostul partid comunist a murit odată cu Ceaușescu în mod spectaculos. Pe 25 decembrie 1989 a fost împușcat Ceaușescu și comunismul a murit odată cu el. Frontul Salvării Naționale era un nou partid și acest nou partid nu avea nici un fel de problemă de reformare internă pentru că era nou. Era, efectiv, partidul noii perioade. În consecință, în raport cu acest nou partid, se reînființează partidele istorice: Partidul Național Țărănesc care fusese desființat în 1947, cu o oarecare dificultate Partidul Național Liberal pentru că PNL-ul nu a fost desființat niciodată, și PDSR-ul care, de asemenea, nu fusese niciodată desființat oficial.

În România, spre deosebire de țările vecine care au avut o evoluție democratică dar și economică mult mai rapidă, nu am avut partide noi care să preia mesajele sociale pentru că în perioada comunistă nu a putut exista o societate civilă structurată în interiorul căreia să poată să se înființeze forme de opoziție. Asta se întîmpla în Ungaria, asta se întîmpla în Cehia, asta se întîmpla pînă și în Bulgaria, după 1985, atunci cînd avusese loc schimbarea de la Moscova. Ca atare, partidele politice românești au fost niște partide artificiale. Au fost niște partide – FSN-ul în primul rînd a fost un partid artificial – ale administrației pentru că Parlamentul României nu era un partid militant, ci un partid al administrației. Cum foarte bine spunea doamna Enache, primul secretar era șeful județului, primul secretar era secretarul Partidului Comunist Român. Nu mai exista stat. Și cred că aici o să înțelegeți o parte din problema pe care o discutăm astăzi. Comuniștii au desființat statul. Partidul este o organizație privată care reprezintă interesele private ale membrilor săi, nu poate reprezenta interese publice. El ajunge să ocupe instituții pe baza alegerilor libere și acolo, prin instituții, promovează tot interese private, însă, încercînd să le medieze cu alte interese private, să le transforme în interese publice. Însă comuniștii au desființat concurența politică, au ocupat statul și l-au desființat: el a devenit statul lor. Partidul Comunist Român nu s-a reformat, pur și simplu, vechii activiști de partid, deveniți acum prefecți, subprefecți, administratori, n-au făcut decît să continue aceeași tradiție. Problema este că în România nu avem prea mult stat, cum consideră unii ultraliberali, ci avem prea puțin stat, adică nu avem un spațiu public în care să ne putem manifesta. Există numai spațiu privat: baroniile de care vorbesc

și care sînt fie românești, fie maghiare, pentru că nu există aici diferențe foarte importante, sînt private. Este vorba de excesul de privat într-un domeniu care ar trebui să fie un domeniu public. Noi nu am reușit să reinventăm statul pentru că nu am reușit să reinventăm partidul.

Astăzi partidele politice românești ajung la problema care mă interesează pe mine în perspectiva regionalizării. Partidele politice românești sînt într-o toală lipsă de comunicare cu societatea. Există o criză a sistemului partidelor românești pentru că partidele românești sînt partide oligarhice. În România avem o partidocrație și încă una care s-a consolidat în ultimii patru ani. S-a consolidat, în primul rînd, printr-un sistem legislativ. O serie de legi care au fost elaborate, inclusiv cu concursul UDMR, dar și al PNL și PD, au dus la transformarea sistemului de partide românești într-un sistem osificat. Mă refer aici la legea partidelor politice, Legea 14/2003. Ea a fost aprobată în prima sa formă aproape în unanimitate de Parlament în vara anului 2002. După o reacție a societății civile, a cîtorva organizații neguvernamentale, care au cerut președintelui Iliescu să retrimită legea Parlamentului, acesta, în mod surprinzător, a trimis-o. S-a reluat dezbaterea în Parlament și atunci prietenul și colegul Zsolt Szilágyi a repus în discuție o serie de teme. Era cît pe ce în Camera Deputaților să reușească, numai că a venit la momentul oportun reprezentantul Guvernului, domnul Gașpar, care a adus PSD-ul la disciplină și legea a trecut în varianta în care PSD-ul, dar și celelalte partide o doreau. Cea ce vreau să vă sugerez este că actualul sistem legislativ convine foarte bine partidelor existente pentru că exclude de la competiție noile partide. Atît în ceea ce privește noile partide românești, cît și în ceea ce privește partidele minorităților naționale. Uniunea Civică Maghiară s-a confruntat deja, ca organizație etnică, cu consecințele acestei legi pentru că nu s-a putut înregistra în alegerile locale de anul acesta. În egală măsură Alianța Romilor, un adversar al Partidei Romilor, nu s-a putut înregistra. Organizația Regelui Cioabă nu s-a putut înregistra. Sabin Gherman nu s-a putut înregistra. Foarte multe organizații nu au putut să se înregistreze ca o consecință a acestei legi. Partidele românești nu se pot înregistra, de asemenea, decît dacă produc un fals. 25.000 de semnături este foarte greu să fie realizate de un grup de inițiativă într-un termen foarte scurt, fără să fie tentat de falsificări.

Pe de altă parte, nu este nici o legătură între numărul de semnături și realitatea militanților aceluși partid. În plus, partidele locale nu se pot înființa pe baza acestei legi, nu pot participa la alegerile locale, și nici partidele regionale. Legea a fost astfel gîndită încît să limiteze apariția partidelor regionale, obsesia permanentă pentru politicienii din Parlamentul de la București. Este nevoie de 18 organizații județene pentru a înființa un partid politic în România. Optsprezece organizații județene înseamnă puțin mai mult decît poate să dea în momentul de față o regiune în sensul ei istoric. Iată că partidele politice nu pot legislativ deveni actori ai

regionalizării. Atunci înseamnă că problema trece – așa cum se și vede – pe seama societății civile. Partidele politice și-au creat și o lege electorală – aici iarăși complicitatea UDMR a fost, din punctul meu de vedere, extraordinară – care să favorizeze actualul sistem de partide. Și când spun complicitatea UDMR-ului chiar știu despre ce vorbesc pentru că în urma presiunilor societății civile românești s-a înființat o comisie pentru elaborarea legislației electorale. În acea comisie partidele politice au fost reprezentate în funcție de proporția lor din Parlament, iar ideea, spre exemplu, a votului uninominal era agreată în mod diferit de două grupări politice: PSD-ul care avea șase reprezentanți în comisie și Alianța care avea patru, dar era respinsă cu vehemență de UDMR și PRM. În această comisie UDMR-ul și PRM-ul au realizat o alianță și a funcționat perfect această alianță: UDMR-ul a propus regulile jocului, PRM-ul le-a susținut. Regula presupunea ca schimbările de principiu să poată fi adoptate cu o majoritate de două treimi din voturi. De exemplu, trecerea de la votul proporțional la cel uninominal era o schimbare de principiu. Din acel moment s-a știut că nici o reformă nu se mai poate înfăptui în România pentru că sînt 17 membri în comisie – comisia funcționează încă – și e nevoie de 12 voturi. Pînă la urmă, comisia și-a desfășurat lucrările de la începutul lunii decembrie, cînd a fost înființată, numai pentru a modifica raporturile dintre anumite articole, anumite prevederi din legislația electorală existentă.

Cu toate acestea, introducerea pragului electoral de 5% la alegerile locale, prevederile privind înregistrarea organizațiilor minorităților etnice, altele decît cele parlamentare, au făcut ca competiția politică din România să scadă. Una din cauzele bipolarizării vieții politice după alegerile locale românești din 2004 este chiar legea electorală. Pentru că alegătorii au fost obligați să voteze rațional și noi, alegătorii, am votat cu cei care aveau șanse să depășească pragul de 5% și cei care aveau șanse să ocupe funcțiile care se disputau. Astfel că partidele mici, inclusiv cele regionale, au fost, pur și simplu, scoase din joc. Și a fost ceva ce a fost presupus de la început. Nu este vorba de o consecință, ci ne-am aflat în fața unei modelări politice.

Partidele politice actuale nu doresc să se reformeze și tocmai de aceea au creat un sistem legislativ care să le protejeze. Se tem de concurență pentru că ele nu au capacitatea să se reformeze. Constatăm acum disputele din interiorul PSD-ului, care este cel mai expus pentru că este cel mai mare și pentru că nu și-a pus niciodată problema după 1990 că structurile sale de partid nu corespund unei vieți de partid normal. A constatat că, deși avea 70% dintre primari, deși controla aproape 95% dintre consiliile județene, a pierdut. Calculele PSD-ului erau altele. Ei sperau să cîștige 70% dintre primari și a cîștigat 54%. Este totuși suficient de mult. Dar calculele lor de a controla cam 30 de consilii județene – în realitate în momentul de față au direct 18 de consilii și indirect controlează încă vreo 8, deci

26 de consilii – de a obține cam 45% din voturi și au obținut doar 33% din voturi s-au dovedit greșite. Și asta pentru că structura lor de partid nu poate să ducă la îndeplinirea obiectivelor pe care le au. Este greoaie, birocratizată, este incapabilă să comunice cu societatea.

Partidele mici, deși au probleme de structură, probleme cu militanții, au norocul că sînt mici. PD-ul a avut norocul că a fost permanent atacat de PSD, că a pierdut o parte din oportuniști, astfel încît în campania electorală a putut foarte bine folosi baza minimă de militanți pe care o mai avea. Pe de altă parte, PD-ul are tradiția unui partid electoral foarte eficient. Însă, nici PNL-ul, nici PD-ul nu sînt partide care să aibă o bază militantă foarte bine structurată și care să aibă o relație directă cu societatea. Ele rămîn în continuare birocratice și oligarhice și constatăm acum luptele care există în interior pentru distribuția pozițiilor, inclusiv pentru listă pentru parlamentare care dezvăluie această situație. Or, eu cred că orice reformă în România, pentru a avea succes, trebuie să fie o reformă a partidelor politice. Fără reforma partidelor politice o regionalizare și alegeri regionale în 2008 sînt imposibile.

Pe de altă parte, eu mai cred ceva: că este eronat ca în România să avem un calendar electoral în care toate alegerile sau aproape toate să fie aglomerate într-un an. Eu aș zice că în eventualitatea în care se poate produce o regionalizare în România, alegerile regionale să se desfășoare în alt an decît 2008. Spre exemplu, 2009. În 2009 vom mai avea alegeri. Știm sigur că alegerile prezidențiale data viitoare se vor desfășura în 2009 și nu în 2008. În orice caz, se vede acum foarte clar care este capcana calendarului electoral.

Cred că problema Constituției se poate rezolva. L-am auzit pe domnul Năstase la New York spunînd că vizează problema restructurării Constituției. Domnul Năstase pleacă de la premisa că are prima șansă în alegerile prezidențiale, că va deveni președinte, dar timp de patru ani a muncit cu energie ca să transforme președintele într-o formalitate. Ca președinte, el va deveni o formalitate. Și atunci pentru a putea recupera situația – recunoștea în declarația de la New York situația asta – va propune modificarea Constituției dacă va deveni președinte, pentru a-i da președintelui un rol mai important. Se poate profita de o asemenea oportunitate pentru a modifica articolul 3 din Constituție, însă nu trebuie modificat prin introducerea regiunii acolo. Am propus la Forumul Constituțional, încă din 2002, ca la acel articol să se introducă o singură propoziție suplimentară: „Alte forme de organizare administrativă se stabilesc prin lege”. Pentru că articolul respectiv prevede organizarea administrativă a României și nu conține regiuni. Spune: „România este organizată în comune, orașe, unele orașe pot fi municipii, și județe”. Nu regiuni. Și, ca atare, regionalizarea administrativă și politică este imposibilă.

Din punctul meu de vedere, miza pe care o avem este miza reformării partidelor politice și, din acest punct de vedere, cred că atît perioada în care sîntem,

cît și perioada imediat următoare ar putea fi foarte propice. Reforma trebuie să înceapă de jos în sus, iar din punctul meu de vedere, această reformă ar trebui să presupună, în primul rînd, apariția circumscripțiilor uninominale pentru alegerea consilierilor locali și județeni, pentru a-i responsabiliza pe reprezentanții partidelor la nivel local și pentru a începe o reconstrucție a partidelor de jos în sus. Pentru că niciodată reforma de sus în jos nu reușește.

Zsolt Szilágyi: Modul în care o țară central-est-europeană aplică principiile și realitatea autonomiilor existente în Europa și în țările europene arată exact în ce măsură acel stat este pregătit pentru integrare, în ce măsură este „un stat european”. Am discutat aici despre autonomii regionale subînțelegîndu-se că acestea au o componentă teritorială, însă, dacă lărgim puțin aria de analiză, observăm că autonomiile pot fi de mai multe feluri. Există într-o societate foarte multe feluri de comunități care se autoguvernează: avocații, biserica, parlamentarii, bancherii au autonomii conferite prin lege, au un anumit domeniu în care ei sînt stăpîni, guvernul României, dar îndeosebi parlamentul, puterea centrală acceptînd acest transfer de putere. Pe de altă parte, integrarea europeană scoate în evidență faptul că într-un anumit punct puterile centrale reprezentate prin capitalele țărilor europene devin din ce în ce mai puțin importante pentru că ele sînt transferate la un supranivel, și anume, la Bruxelles. În același chip, prin devoluție o parte din aceste puteri se delegă la un nivel mai jos, autonomiile reflectînd astfel și o eficientizare a administrației statale.

România, așa cum arată în momentul actual, este un stat extrem de centralist și de centralizat, și în care nu numai că nu sînt aplicate experiențele pozitive europene, ci mai mult, ele sînt prezentate ca un posibil pericol. Paradigma unificării europene se realizează pe baza integrării, a includerii diversităților existente, a stabilizării acestor procese de integrare, aceasta fiind calea pe care se realizează progresul. În România avem de a face cu o gîndire generală care neagă tocmai această paradigmă, această gîndire bazată pe diversitate.

Dacă sîntem atenți la formulările care apar în presă sau în rîndul politicianilor – și bineînțeles că voi fi puțin șocant –, observăm că cine nu este român, cine nu este ortodox, cine nu este bucureștean și bărbat sau heterosexual, este socotit un pericol pentru societate. S-a și spus pe șleau că nu poate fi un bun patriot un român care nu este ortodox. Prin urmare, greco-catolicii nu pot fi buni patrioți.

Se neagă diversitatea care există în această țară. Care este interesul? Omogenizarea țării? Sau ar fi o pură constatare a realității? Mă îndoiesc. În momentul în care noi vorbim despre stat unitar, național, avem de-a face cu această gîndire omogenizatoare. Niciodată, dacă nu depășim această gîndire, nu vom reuși să modernizăm România după chipul Europei. În acest sens, un exemplu concret este Spania, stat declarat prin Constituție drept unitar. Și ce fel de stat este el în

realitate? Spania este un stat puternic autonomizat, unde se aplică principiul autonomiilor asimetrice, al regionalismului asimetric, unde diferitele regiuni pot avea competențe tot mai multe pe măsură ce se înțeleg cu centrul, cu Madridul. Dacă ar fi să ne concentrăm asupra Cataloniei, de exemplu. L-am invitat la Sovata în luna aprilie a acestui an pe Ignacio Gardanc ca lector la o conferință despre autonomii. Ignacio Gardanc, care conducea lista catalanilor pentru alegerile europene, susținea că grupul său se va prezenta la Madrid la guvernul central și va cere o și mai mare autonomie financiară. Și l-am întrebat: „Ignacio, nu aveți suficientă autonomie?” „Ba da, dar trebuie ca ea să fie mult mai solidă din punct de vedere financiar.” „și totuși, ce cuprinde autonomia voastră?” „Poliția este a noastră: nu există poliție spaniolă, numai poliție catalană. Spitalele: unde se face un spital și cum funcționează el noi decidem. Pușcăriile: noi decidem. Nemaivorbind de școli, ș.a.m.d.” Actualmente ei vor să ridice baza financiară a autonomiei în așa fel încât majoritatea, mai mult de 50% din toate taxele plătite de ei, să rămână la nivel regional, al autonomiilor, care s-au format pe regiuni istorice – Catalonia, fără doar și poate, este ca și Transilvania, o regiune istorică a Europei. Aceste autonomii nu sînt un fenomen static. Ele se schimbă. Care este reacția dacă cineva vine, cum a venit, de exemplu, grupul Provincia – permiteți-mi să vă laud din nou pentru rolul de pionierat pe care l-ați avut – și a propus României rezultatele spirituale ale unui atelier prin care se preconiza modernizarea europeană a României. „Agenți străini, diversioniști, rătăciți, neștiutori, provocatori, extremiști, radicali, vînduți ungurilor ș.a.m.d.!” Ei și-au prezentat propunerile politicianilor – fiindcă niciodată o autonomie nu s-a format fără articularea interesului –, însă România măcinată de oligarhia politică, oligarhia partidelor și de centralismul excesiv, a creat o lege a partidelor prin care nu se permite în mod democratic articularea interesului pașnic, civilizată, european. România interzice prin legea partidelor activitatea partidelor regionale. Ba mai mult decît atît: a venit Parlamentul European prin Comitetul Mixt Interparlamentar România-Uniunea Europeană, pe 6 aprilie, la ultima ședință, cu documentul final, punctul 12, stipulînd că legea partidelor trebuie schimbată. Și peste o lună este votată în Parlament Legea alegerilor locale, care instituționalizează monopartidismul în rîndul minorităților, în rîndul comunităților naționale, iar după ce se inițializează o moțiune de condamnare a României în Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei, după ce Partidul Popular European – cea mai puternică forță europeană – trimite o comisie de monitorizare, după ce Comisia de la Veneția este rugată să întocmească un raport comparativ despre acest procedeu, Senatul României merge înainte ca armata sovietică, fără scrupule și adoptă același text pentru alegerile parlamentare. Actuala elită politică – din acest punct de vedere – pune în pericol șansele de integrare prin negarea ideii regionalismului, prin negarea ideii partidelor regionale, făcînd imposibilă dezvoltarea democratică, europeană a regionalismului

și astfel furându-ne nouă viitorul. Peste zece ani ne vom da seama că nu am făcut lucrurile la timpul lor, că România este istoria jumătăților de măsură și de asta stăm aici, în curtea din spate. Cele zece țări au fost deja acceptate în vreme ce noi ne-am tot lăudat cât de bogată este România și că România nu a avut datorii externe, dar sîntem în continuare codași.

Federalismul din Austria, din Germania, din Elveția, regionalismul din Spania, din Belgia, autonomiile existente chiar și în țările scandinave, în Polonia ș.a.m.d. au făcut din Europa un spațiu extrem de bogat și de eficient administrat. Centralismul excesiv, negarea regionalismului, negarea autonomiilor au făcut din România un stat oligarhic dominat de baroni care au interesul perpetuării centralismului și o țară neeuropeană care este criticată de Europa și întotdeauna trebuie acceptată prin decizii politice și nu prin criterii de eficiență.

Revenind la întrebarea dacă în 2008 vom avea vot regional pentru instituții regionale, trebuie să realizăm că, în cazul în care acceptarea României în Uniunea Europeană va fi decisă pe criterii de eficiență, România nu va fi acceptată poate încă alți 10 ani. Ea va fi acceptată dora dacă se va lua o decizie politică în sensul în care Europa are nevoie de România, de ieșirea la Marea Neagră, și România vrea să adere chiar dacă este coruptă, are baroni, e o zonă stabilă, model, cum zice Markó Béla sau domnul Năstase „Am rezolvat toate lucrurile, mai sînt mici deficiențe de ordin etnic”. Nu se va organiza un vot regional în cazul în care România nu va fi acceptată, în cazul în care Uniunea Europeană nu va dori să-și asume riscul să integreze o țară care nu este capabilă să îndeplinească nici măcar criteriile politice, darămite pe cele structurale. Pe de altă parte, eu sînt sigur că PSD-ul va face o regionalizare chiar și anul viitor dacă Uniunea Europeană îl va constrînge, însă, din păcate, va fi cum a fost și cu privatizarea, se va fura tot. Regionalizarea va fi, de fapt, pesedisto-udemerizată, și anume, se va fura ideea europeană a regionalismului, se vor întări oligarhiile și clanurile locale, iar toată regionalizarea pentru ei se va reduce la o tehnică de comunicare, de prezentare a vitrinei. Noi nu trebuie să schimbăm, de fapt, realitatea românească – și asta spune Ministerul de Externe de foarte multe ori – doar imaginea României trebuie schimbată. Se va fura din nou o idee europeană și vom fi din nou înșelați, se va face o regionalizare care nu va fi regionalizare, ci o tehnică de comunicare.

Smaranda Enache: Cei care sînteți sau sîntem membri ai unor partide politice este bine să ne gîndim în ce proporție în partidele din care facem parte, indiferent care ar fi ele, există persoane sau grupuri care au un program politic reformator care militează pentru un anume lucru și în ce proporție sînt prezenți în partide oameni care au înțeles politica ca pe o formă de asociere, un soi de bussiness colectiv și personal în care scopul este propulsarea liderilor pentru ca în urma propulsării și membrii să ocupe anumite poziții.

Inițial, partidele erau grupuri de oameni care aveau o viziune despre felul în care să schimbe societatea, aveau așadar *un parti pris* și despre societate în sine și despre ce vroiau ei să facă în această societate, erau grupuri de militanți. În schimb, astăzi este vorba de persoane care fac o investiție, ca orice investiție de capital, în bussiness. Până când partidele noastre nu vor avea mai mulți militanți pentru anumite idei, nu se vor avea loc reformele de care societatea are atîta nevoie. De aceea, de pildă eu și alte persoane sîntem cunoscuți în societatea românească cu o conotație: nouă ni se spune regionaliști. Am intrat în politică pentru că aducem în politică un program. S-ar putea să fie un eșec, s-ar putea ca la capătul acestei aventuri politice să figurăm în dosarele Dumneavoastră cum figurează Viorel Coifan: avem aici un program Viorel Coifan și nu un program PNL; avem un punct de vedere Ioan Rus, dar nu avem un model PSD.

În schimb, în societatea civilă avem un model *Memorandum* al grupului Provincia, nu putem să spunem că este Ovidiu Pecican sau Szokoly Elek sau alții de la această masă. Când aceste programe de reformă vor ajunge să fie îmbrățișate de partide, indiferent care vor fi ele, când vor fi în rîndul lor militanți pentru niște idei, când vom ști în partidul nostru că omul care stă lîngă noi este angajat pentru protecția romilor, celălalt este un ecologist, celălalt este regionalist, altul e autonomist, al cincilea e un federalist, atunci vom ști ce se întîmplă. Deocamdată avem partide masificate în care nu există militanți pentru idei. Militanții pentru idei sînt în afara partidelor. Cred că marea miză a politicii românești este fie ca partidele să descopere că trebuie să militeze pentru anumite idei, fie ca militanții din afara partidelor să vrea să intre în politică.

Tibor T. Toró: Aș dori să fac o precizare în legătură cu acest Bloc Reformist pentru că această caracterizare potrivit căreia el ar fi fost ceva balcanic este de natură să creeze confuzie. Blocul Reformist este deja istorie: zece ani a existat o platformă politică în cadrul UDMR, o platformă reformistă, autonomistă care s-a autodizolvat atunci când n-au mai existat posibilitățile și condițiile pentru existența ei, atunci când pluralismul a ajuns la un nivel atît de jos încît ne-am decis să ne autodizolvăm. Într-adevăr acei oameni și acele idei care au stat la baza funcționării Blocului Reformist au fost moștenite de alte organizații, în primul rînd, de Uniunea Civică Maghiară care este o organizație alternativă la UDMR, dar Blocul Reformist reprezintă o istorie încheiată.

Proiectul nostru politic privind regionalismul și autonomia regională în România face parte, de fapt, dintr-un proiect de autonomie mai mare. Doar ca introducere am să vă spun că se compune, de fapt, din două forme de autonomie ce pornesc de la datele concrete ale comunității noastre, și anume, mai puțin de jumătate din maghiarii care trăiesc în România trăiesc în Secuime în bloc compact (numărul lor se ridică la aproximativ 700.000 de oameni). Puțin mai mult de

jumătate trăiesc în diferite regiuni din Transilvania în condiții de conviețuire interetnică de la 5-50%, dar nu formează nici pe departe un bloc compact ca în Secuime. Din aceste două condiții foarte diferite de viață rezultă că nu există o soluție comună pentru păstrarea identității comunității maghiare, ci trebuie găsite strategii diversificate. Dacă pentru Secuime există o strategie foarte clară privind autonomia acestei regiuni, pentru celelalte comunități această autonomie regională ajută doar parțial, iar autonomia culturală, în sensul larg al cuvântului, ar fi o soluție pentru păstrarea identității acestor comunități.

În consecință, am inițiat niște proiecte legislative pentru ambele forme de autonomie. Proiectul nostru de autonomie personală sau autonomie culturală a ajuns în luna iulie pe masa Parlamentului, în Camera Deputaților, sub forma a două propuneri legislative: o lege-cadru privind autonomia personală care practic e creată pentru toate minoritățile naționale din România, iar cea de a doua reprezintă un fel de aplicare concretă a acestei legi-cadru pentru comunitatea maghiară. Dezbaterile lor în Parlament va urma în septembrie, probabil, și cred că va fi o dezbaterie interesantă și poate că vom putea să revoluționăm un pic și această abordare a problematicii minorităților naționale.

UDMR are în programul său un întreg capitol separat despre regionalism, despre parteneriatul strategic al comunităților naționale din Transilvania privind politicile regionale. Acest capitol a fost inițiat de această platformă politică numită Blocul Reformist, și acum figurează în programul UDMR, dar în practica politică se regăsește mai puțin decât pe hârtie din păcate, datorită centralizării partidului și datorită acestor pacturi politice sau politici cu partidele de guvernământ din ultimii opt ani. UDMR a fost la guvernare din 1996 până în 2000, respectiv din 2000 încoace, de când a urmărit această practică a protocoalelor politice cu partidul de guvernământ și nu a reușit să impună în aceste protocoale sau convenții nici un punct esențial privind regionalismul sau autonomia regională. Eu cred că nici nu a încercat de fapt. Toate aceste pacturi politice au avut alte subiecte, mai degrabă economice, referitoare la interese de grup sau chiar și interese personale ale liderilor, dar nicidecum nu au ajuns pe ordinea de zi a dezbaterilor aceste puncte privind niște decizii strategice referitoare la autonomia regională. Acest lucru a condus la apariția unor organizații sau unor cadre organizatorice deasupra Uniunii Democratice Maghiare din România. Eu voi vorbi aici despre două: Consiliul Național Maghiar din Transilvania, respectiv un fel de substructură autonomă a ei, Consiliul Național Secuiesc. Aceste structuri sînt niște inițiative politico-civice fără personalitate juridică care, practic, sînt un fel de mișcări politico-civice cu un scop precis de a pune în primul rînd pe ordinea de zi a dezbaterii publice problematica autonomiei, problematica regionalismului și, bineînțeles, de a face presiuni asupra politicului ca să meargă înainte pe această cale. În primul rînd, bineînțeles, presiunile sînt exercitate asupra Uniunii Democratice Maghiare care reprezintă în Parlament comunitatea maghiară.

Se poate aborda această problematică a autonomiei maghiarilor, a autonomiei regionale a maghiarilor din două perspective. Grupul condus de prietenul meu, Bakk Miklós, a lucrat pe un proiect – despre care a și vorbit – o lege-cadru privind autonomia regională în România, care, de fapt, nu a făcut altceva decât să codifice, să pună în formă de inițiativă legislativă ideea regionalismului asimetric.

Regionalismul asimetric înseamnă crearea posibilității prin lege ca anumite regiuni din țară, unde există condiții istorice, geografice, politice, economice și, respectiv, există un sprijin popular pentru această idee, să aibă posibilitatea de a se constitui ca regiuni cu statut special, diferit de celelalte unități administrative. Dacă nu va fi acceptat acel proiect care este inclus și în programul Acțiunii Populare, atunci măcar să încercăm în anumite regiuni în țară unde sînt întrunite aceste condiții speciale. Nu ne gîndim aici la regiunile unde o anumită comunitate națională, maghiarii de pildă sînt majoritari, ci la faptul că există o serie de regiuni în România unde există ceva special față de celelalte și unde ideea regionalismului este poate mai populară și unde sînt întrunite aceste două condiții: Banatul, Dobrogea și Țara Moșilor, bunăoară, ar putea fi regiuni cu statut special.

Actualul sistem administrativ-regional nu permite însă așa ceva. Dacă nu este acceptată ideea unei reforme adevărate a regiunilor, atunci să facem niște proiecte pilot în anumite regiuni unde există condițiile.

Bineînțeles, Ținutul Secuiesc în acest proiect este important pentru noi pentru că acolo trăiesc maghiarii, dar eu fiind bănățean, maghiar din Banat, pentru mine tot aceeași importanță o prezintă și Banatul ca o regiune, după părerea mea, specială. Ar fi bine ca el să aibă un statut special, să primească autonomie. Cred că și condițiile sînt întrunite, atît cele geografice cît și cele istorice; în plus, prind să se contureze și condițiile politice, voința politică necesară. Deocamdată, din toate partidele care actualmente au importanță în sistemul de partide, partidele parlamentare, nu am reușit să găsim niște politicieni curajoși care să facă un program politic. Eu cred că este totuși doar o chestiune de timp. În momentul de față, acest proiect de lege-cadru privind regiunile autonome ar fi o ofertă ca să testăm ideea regionalismului prin aceste proiecte pilot, însă ar fi bine să fim mai mulți care să sprijinim această propunere legislativă, pentru ca ea să nu fie un proiect maghiar, ca să dăm un caracter tranșnic acestui proiect. Sînt sigur că va suscita o dezbatere interesantă cînd va ajunge în Parlament deși n-am nici un dubiu că proiectul va fi, bineînțeles, respins, dar, totuși, va fi un pas mare înainte în ideea regionalismului.

Noi am primit, cîțiva deputați din UDMR, o solicitare din partea Consiliului Național Secuiesc să fim inițiatorii, să ne dăm semnătura ca să ajungă la dezbatere parlamentară, deși nu noi am fost elaboratorii acestui proiect, nu sîntem autorii, dar totuși ne-am dat numele. Bineînțeles, am făcut o serie de modificări la acest proiect și am ajuns pînă la urmă la o formă de compromis și am depus pe masa Parlamentului statutul autonomiei Ținutului Secuiesc. Pe de altă parte, există

variantele proiectului Bakk, care totuși deschide posibilitățile și pentru alte regiuni, nu numai pentru Ținutul Secuiesc. Nu știu care e varianta mai bună. Eu am fost ferm convins pînă acum că varianta pe care am elaborat-o cu Bakk Miklós este mai bună pentru că, totuși, îndepărtam acest caracter național-etnic și atunci găsim parteneri din partea românilor. Marea mea mirare este că acum la Tușnad, domnul Davide Zaffi din Tirolul de Sud – un italian, deci minoritar în Tirolul de Sud, dar majoritar în Italia – a spus că, după părerea dînsului, există mult mai multe șanse din punct de vedere politic ca să găsim o soluție doar pentru cazul particular al Ținutului Secuiesc și nu pentru toate în ansamblu. S-ar putea ca domnul Zaffi să aibă dreptate și să pornim o dezbatere cu elita politică actuală, în special din București, care are gândire centralistă, și să ajungem la un compromis doar pentru Ținutul Secuiesc. Bineînțeles, prin presiuni internaționale, prin dialog, prin pacturi politice ș.a.m.d. Nu aș fi eu foarte fericit dacă ar fi așa, mai ales pentru că sînt bănățean și eu aș dori o soluție pentru ca și Banatul să aibă o șansă.

În concluzie, acestea sînt inițiativele noastre legislative care, cred, au fost, totuși, niște premiere în Parlamentul României. Proiectul statutului autonomiei Ținutului Secuiesc a trecut prin toate procedurile parlamentare. A fost dezbătut în comisia de administrație publică. A primit un aviz negativ, bineînțeles, din partea guvernului. Un aviz negativ din partea Consiliului Legislativ. Un raport negativ din partea acestei comisii. A avut o dezbatere, zic eu, civilizată în plenul Parlamentului, dacă facem abstracție de cîteva păreri din partea deputaților de la România Mare. Spre mirarea mea, a fost o dezbatere civilizată, chiar prietenoasă, despre problematica autonomiei, care, în opinia mea, este un succes pentru noi. Aceeași lucruri s-a întîmplat în Senatul României. Vor urma, probabil, alte proiecte pentru că toate organizațiile politice și civice din Ținutul Secuiesc doresc o formă sau alta de autonomie pentru Ținutul Secuiesc.

Aș aminti un ultim lucru: am avut încă un amendament la legea dezvoltării regionale care este departe de a fi o soluție pentru regionalismul din România, dar totuși încearcă să creeze niște condiții pentru dezvoltarea regională; ea este o lege nouă, care s-a născut sub presiunea Uniunii Europene, dar, de fapt, nu aduce nimic nou față de aceea din '98 privind dezvoltarea regională care a fost elaborată de Convenția Democrată, ba chiar mai deteriorează puțin situația, mai centralizează puțin structurile. Noi am încercat cu cîțiva colegi din UDMR să introducem ideea regionalismului asimetric. Legea vorbește despre regiunile de dezvoltare care în mod normal nu au personalitate juridică. Eu am introdus un amendament potrivit căruia aceste regiuni de dezvoltare să poată primi statut special prin legi organice, încercînd același truc pe care l-am încercat și la amendarea Constituției. Și acolo, la articolul 3, am avut același amendament: pot fi create alte forme de unități administrativ-teritoriale prin lege organică. N-a fost acceptat, bineînțeles, însă toate aceste presiuni asupra puterii pot conduce la un moment în care să se rupă barajul și

să ajungem la un regionalism adevărat. Eu cred că România nu are altă șansă decât să facă această reformă, însă care va fi acea elită care va face reforma? Așa cum se întreba și colegul meu Zsolt Szilágyi, se va face o reformă de formă sau o reformă adevărată? și, în perspectiva aderării la Uniunea Europeană, când se va face acest lucru: înainte, sub presiunea aderării sau după aderare, sub presiunea fondurilor europene? Cu cât se face mai târziu cu atât vom pierde mai mult.

Smaranda Enache: Revenind la ce spunea domnul Kolombán Gábor, evident că putem asista și chiar vom asista la o regionalizare. Nu putem spune că nu există nici o inițiativă, ea există chiar din partea acestui guvern PSD care ne propune în loc de județe niște mega-județe fără personalitate juridică și ale căror fonduri sînt puternic controlate de un centru. Pentru noi toți este extrem de important ca atunci când se face o reformă a statului, ea să devină una autentică și funcțională. Sigur, garanții nu există nici dacă regiunile ar fi construite pe fundamentul vechilor provincii, dar, în orice caz, ar exista un grad mai mare de coerență a regiunilor care s-au format în istorie dintr-o activitate umană pentru anumite infrastructuri, anumite resurse, anumite relații, chiar o anumită geografie. Aceste regiuni au un fel de caracter natural. A trasa într-un birou niște regiuni și a spera că ele vor funcționa, fără a ține cont de tradiții, de infrastructuri, de resurse, comportă un anumit risc. Oare această clasă politică a noastră este dornică să facă un experiment cu regiuni artificiale care ar putea să consume foarte mulți bani și foarte mult timp și, lucru și mai grav, ar putea compromite ideea de regionalizare? Oamenii ar putea să înceapă să se roage să se revină la statul centralizat pentru că era mai bun. Așa s-a compromis și ideea de economie de piață: unii oameni, o anumită generație plînge după serviciile sigure. Sistemul de pensii s-a compromis și el: lumea se duce la mormîntul lui Ceaușescu și își amintește că le purta de grijă. Este foarte stupid ca marile reforme să fie ratate și, odată cu ele, ideile care stau la temelia lor și interesul cetățenilor să fie ratate.

Ovidiu Pecican: S-au spus lucruri de o intensitate mereu crescîndă și nu pot adăuga foarte multe la acestea. Pot nuanța ici și colo, cred, sau pot ridica noi întrebări.

Aș începe cu precizarea poate interesantă legată întrucîtva de luarea de cuvînt a domnului Cristian Pîrvulescu care m-a inspirat și mi-a dat, totodată, și prilejul unei mici săgeți amicale cu privire la o parte a discursului domnului Ráduly. Ideea sa este că în Țara Secuilor județele sînt profund impopulare pentru că județele au fost o formă de organizare teritorială și politică, dacă vreți, dar în orice caz administrativă medievală specifică sudului actualei Români. Dar, la origine, județ înseamnă de fapt reședința unui jude – termen de origine latină (*judex*). Important este că scaun (*szék*) înseamnă același lucru: este reședință judecătorului, a aceluia

care împarte dreptatea. Ce mi se pare demn de a fi adăugat este că atunci când Carol al II-lea a încercat o reformă care ar privi acest *mezzo government*, acest regionalism, a optat la sfatul profesorului Iorga, a cărui Academie de la Vălenii de Munte a fost restaurată de Ceaușescu exact în 1968 –, la sfatul lui a optat pentru termenul de ținuturi. Ce înseamnă ținut, spre deosebire de județ? Vine, desigur, de la latinescul *teneo, tenere ș.a.m.d.* „a ține” sau „a deține”. E un însemn de proprietate, de apartenență și poate fiindcă domnul Iorga era din Moldova, este un termen acreditat în administrația medievală a Moldovei. Poate e o simplă chestiune de terminologie, dar mi se pare important să o clarificăm.

De fapt, ce ne dorim? Vrem ca accentul să cadă asupra caracterului de unități de împărțire a dreptății? Atunci putem merge pe sugestia conținută de cuvântul județ, scaun sau oricare alt sinonim demn de a reprezenta acest lucru. Sau dimpotrivă, vrem să mergem pe o idee care astăzi ne pare drept foarte capitalistă, cea a proprietății? Atunci ținuturile poate ar fi mai potrivite. Asta doar în cea ce privește opțiunile noastre viitoare, presupunând că totuși, în pofida tuturor asigurărilor pe care le primim de două zile încoace ba de la domnul Coșier, ba de la domnul Kolumbán, că regionalizarea este un proiect imposibil sau că, în cel mai rău caz, cu toată zarva pe care o iscăm noi cu discuțiile noastre și în presă dar și aici, nu facem altceva decât să-i sfînșim, că lucrurile ar trebui să decurgă așa pîș-pîș, pe vîrfuri, pentru a nu speria porumbeii.

Ce să vă spun? Mie mi se pare că perspectiva expertului am avut-o: l-am pomenit pe domnul Coșier, pe domnul Pîrvulescu. Am avut și mai avem aici printre noi și politicieni; perspectiva lor am văzut-o, cu un accent suplimentar pe poziționările foarte personale. Adică am sărit din zona discursului academic și oarecum neutru înspre o angajare foarte directă. Cred că asta e bine. Cred că, atunci când ajung să fie întruchipate de oameni, ideile au o forță pe care altminteri riscă să și-o vadă disipată. Domnul Ráduly a vorbit din ipostaza administratorului de astă dată, politician desigur, dar cu o nouă experiență în calitatea domniei sale de primar. Mie ce îmi mai rămîne? Sigur experiența de simplu cetățean, individ care se întîmplă să trăiască în România astăzi și să caute soluții pentru o viață mai bună. Asta mă leagă foarte mult, probabil, de majoritatea dintre Dumneavoastră chiar și de cei care au celelalte calități: politician, expert, etc.

Pînă la urmă, însă, am fost asigurat că din punct de vedere tehnocratic – ca să nu mai folosesc cuvântul birocrație, birocraț – regionalizarea e imposibilă sau, în orice caz, e atît de complicată încît n-are rost să ne gîndim la ea, dacă nu va veni de undeva de sus. Apoi am fost asigurat de domnul Kolumbán că ceea ce putem spera este o regionalizare făcută cu ordin de la stăpînire, poate de la Bruxelles, poate de la Washington. Ce îmi rămîne mie de făcut ca bugetar, ca simplu om care merge la serviciu, are copii, vrea să se descurce? Am să vă spun ce-mi rămîne mie personal: cred că îmi rămîne totul. Este de făcut totul împotriva acestor evidențe de seriozitatea

căroră nu mă îndoiesc. Într-adevăr, tradiția istorică mă descurajează. Mă descurajează și realitatea aceasta complexă pe care experții de abia apucă să o descifreze pentru că este mutabilă. Și, cum spunea domnul Coșier, trebuie să fim cu doi pași înaintea Europei, trebuie să știm ce vor gândi în viitor. Or, noi adeseori nu pricepem care sînt formulările de completat într-o anumită perspectivă, să zicem aceea a aplicării pentru un proiect. Ca ardelean, trebuie să recunosc că am citit puțină istorie și am observat că petiționarismele ardelenesti n-au dus la nimic. Au dus la glorie. Memorandiștii au făcut un pic de temniță, nu foarte grea și nici foarte ușoară, temnița e temnița la urma urmei, dar n-au rezolvat mare lucru.

Așadar, care ar fi soluțiile? Eu cred că sînt două soluții posibile. Prima ar fi o mișcare civică de proporții fiindcă iată, am constatat că sistemul, *establishment*-ul este oligarhic, este foarte greu de clintit, unii își dau mîna peste capetele noastre și fac acolo la vîrf ceea ce cred ei de cuviință. O mișcare civică de proporții mi se pare utopică. N-am experiența lui Szokoly Elek, n-am experiența nici a lui Smaranda Enache, a lui Cristian Pîrvulescu în acest domeniu. Eu m-am trezit mai tîrziu, atunci cînd mi-am dat seama că egoismul meu de individ care vroia să ajungă scriitor, să promoveze, să dea autografe, era de fapt superfluu cînd lumea moare de foame împrejur sau e năucită sau emigrează sau are alte probleme. Mi-e foarte clar că o mișcare civică de proporții în România, avînd în vedere cît de puțin receptivă este adeseori populația la inițiativele civice, e dacă nu utopică, atunci în orice caz, o chestiune de termen mediu sau lung. Poate că – vorba unui alt amic al meu care lucrează la Delegația Comisiei Europene la București – nu ne rămîne decît să sperăm cea ce speră prin excelență, zice el, intelectualul român, adică să fim cît mai repede ocupați. Sigur, ocupați simbolic de data asta. Am scăpat de turci cu bine. După ce am scăpat de austrieci, ne lăudăm că am fost sub austrieci și am învățat ceva de la ei. Am scăpat și de ruși și am învățat să ne ferim de ei. Acum așteptăm o nouă ocupație, mai interesantă, mai democratică, aducătoare de bani, de prosperitate. La urma urmei, e legitim să sperăm asta. N-avem, cred, un proiect alternativ în raport cu această situație așa că dați-mi voie să vă spun că, dacă mișcare civică de proporții nu sîntem în stare să facem – nu vreau deloc să discut despre varianta terță și cea mai radicală: instigare la nesupunere civică etc. – atunci haideți să ne rugăm la bunul Dumnezeu ca UE, din considerente politice, să spună că România ar trebui regionalizată. La urma urmei, dacă ne uităm înspre UE constatăm că pe lîngă regiunile de tipul Catalonia ș.a.m.d., statele înseși, statele naționale se comportă ca niște regiuni ale Europei. Europa e aproape paralizată, a dobîndit peste noapte, în luna mai, încă zece regiuni. Se discută acum cum o să votăm în Consiliu, cum o să luăm deciziile? Cîte viteze să avem, ce să facem cu ele? Cum ambreiam, cum folosim marșarierul? Va fi foarte dificil.

Totuși, istoria foarte recentă a demonstrat că e posibil: vine un război în Irak, intrăm în NATO; s-a epuizat nu știu ce criză, s-au ridicat vizele. Dacă, Doamne

fereste, în Kosovo se înfurie unii pe alții, s-ar putea ca noi să dobîndim ce nici nu visăm, ceea ce mă duce iarăși cu gîndul la experiența românească din secolul XX. Eu îi văd pe românii secolului XX ca pe niște băftoși cu ochii în lacrimi: adică după ce au avut un *success story*, la urma urmei și-au dublat țara, și-au dublat populația, i-am văzut pe toți plîngîndu-se. Ba că n-avem una, ba că-i nasol: acuma-s rușii, înainte erau alții, cine știe ce o să mai fie. Cum vom funcționa noi în acest club, ca o ultimă, penultimă regiune, nu știm ce se va întîmpla după și dacă vor intra România și Bulgaria în Uniune. Părerea mea este că vom intra în 2007 din aceste rațiuni pe care le-am pomenit, că se va lua o decizie politică. Dacă asta se va întîmpla, nu văd de ce din același motiv, *deus et machina*, cei de la Bruxelles n-ar pune degetul pe hartă spunînd „alegeri regionale în România chiar în 2008!”. Dacă se va vota în 2008, atunci întrebarea este cine și cum va vota. Toată România va vota, teoretic. Practic, s-ar putea să constatăm că au votat mai mult ardelenii și că ceilalți ori au votat cu nu, ori nici nu au catadicsit să meargă la vot, gîndindu-se că iarăși – așa cum spunea Vadim prin '90-'91 –, după harta huntingtoniană cineva încearcă să destabilizeze, să sfîșie trupul sfînt al țării. Dacă însă UE va promova suficient de inteligent ideea, s-ar putea ca înșiși oamenii politici din România să facă lobby pentru aceste alegeri, iluminați dintr-o dată. În acest caz, votul va arăta poate un pic altfel pentru că există o masă de votanți, știm foarte bine, în anumite zone ale țării – nu le mai menționez – care merg după cum cîntă lăutarul.

Revin însă la poziția mea absolut individuală, de cetățean neangajat în politica de partid, dar interesat de politică vrînd-nevrînd oarecum constrîns de realități fiindcă nu-mi ajunge salariul, mă enervează idioții, nu mai suport să văd programe imbecile de televizor, am ajuns ca la postul de televiziune B1 să aflu pe ce stradă nu se poate circula în București, însă despre județul meu natal aud o dată la trei luni, în cel mai bun caz, cîte o știre. Cred că așteptînd să văd dacă cerul se va umple de stelele regionalizării Uniunii Europene și contrazicînd experții, care de la luciditate alunecă foarte ușor la o prezentare sumbră a realităților, m-aș înhăma la o mișcare civică de proporții la care vă chem pe toți!